Opgesteld door: Marloes van Willegen-Brinksma (antwoordspecialist) en Anne Luc van der Vegt (Kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller: leerkracht primair onderwijs
Referentie: Kennisrotonde. (2020). *Hoe kan een leraar basisonderwijs leerlingen uit de middenbouw stimuleren om ook buiten de school te leren en hoe kan hierbij de verbinding met het formele leren op school tot stand worden gebracht?* (KR. 949) Den Haag: Kennisrotonde.

September 2021

Vraag
Hoe kan een leraar basisonderwijs leerlingen uit de middenbouw stimuleren om ook buiten de school te leren en hoe kan hierbij de verbinding met het formele leren op school tot stand worden gebracht?

Kort antwoord
Kinderen leren niet alleen op school, maar ook daarbuiten. De vraag is wat leraren basisonderwijs kunnen doen om het buitenschoolse leren te stimuleren. Wetenschappelijk onderzoek hiernaar biedt aanknopingspunten om een brug te slaan tussen het leren op school (formeel leren) en daarbuiten (non-formeel en informeel leren). De leraar kan het buitenschools leren stimuleren door het begeleiden van buitenschoolse activiteiten, door in te spelen om de interesses van kinderen en door buitenschoolse contexten toe te passen in het formeel leren. Zo draagt de leraar bij aan de algehele ontwikkeling van het kind.
Bij het leggen van een verbinding tussen schools en buitenschools leren moet er gewaakt worden voor het 'opleuken' van het schoolse onderwijs en voor het 'verschoolsen' van het buitenschoolse leren.

Toelichting antwoord

Leren op school (formeel) en daarbuiten (non-formeel en informeel)

Kinderen leren niet alleen op school, maar ook daarbuiten. Alle situaties waarin wordt geleerd kunnen ingedeeld worden in drie typen: formeel, non-formeel en informeel leren (Norqvist, Leffler, 2017). Het formele leren gebeurt op school. Het vindt gestructureerd plaats en is gericht op het behalen van een diploma. Daartegenover staat het *informele leren*. Dit gebeurt voornamelijk spontaan, niet doelgericht en ongestructureerd. Het kan op elk moment plaatsvinden, in het alledaagse leven. Bij het informele leren speelt de leraar geen wezenlijke rol. *Non-formeel leren* neemt een tussenpositie in tussen beide. Het is wel (semi-)gestructureerd, maar vindt buiten school plaats en is niet direct gericht

op kwalificatie (Colardyn & Bjornavold, 2004; Eshach, 2007). (Tudor, 2012). Huiswerk wordt niet gezien als non-formeel leren. Juist op het terrein van non-formeel leren kunnen leraren een stimulerende rol spelen, doordat het in verband staat met zowel de schoolse als de buitenschoolse context.

Voor meer informatie over non-formeel en informeel leren verwijzen we naar eerdere antwoorden van de Kennisrotonde. Deze hebben niet specifiek betrekking op het basisonderwijs (2019, 2020a, 2020b).

1. Rol van de leraar bij het stimuleren van buitenschools leren

Bij de verschillende werkwijzen om buitenschools leren te stimuleren, is de opstelling van de leraar cruciaal. De functie van de leraar is die van tussenpersoon ('broker') tussen schools en buitenschools leren. Wat moet de leraar doen om deze verbinding zo goed mogelijk tot stand te brengen? Onderzoek levert enkele aanwijzingen op voor het geven van effectieve begeleiding.

Effectieve begeleiding bestaat vooral uit a) het structureren van activiteiten en b) het stimuleren van sociale interacties. De leraren kunnen tijdens de activiteiten suggesties doen aan de kinderen, een korte uitleg of aanwijzingen geven. Dat zijn voor de hand liggende aanbevelingen, maar in de praktijk worden deze vaak niet opgevolgd, doordat leraren en ouders weinig betrokken zijn bij deze activiteiten (Rogoff, Gutiérrez & Erickson, 2016).

Een factor om rekening mee te houden is de sociaal-economische achtergrond van leerlingen. Vooral voor het bevorderen van informeel leren in het thuismilieu blijkt het bevorderend als leraren een vergelijkbare sociaal-economische of culturele achtergrond hebben als de leerlingen (Bakker e.a., 2013). Als de achtergrond van leraren verschilt van die van hun leerlingen, kunnen ze daar zo goed mogelijk rekening mee te houden door activiteiten af te stemmen met ouders, te vragen naar hun wensen en de focus steeds gericht te houden op de ontwikkeling van de leerlingen. Dit blijkt uit een internationale literatuurstudie naar/over partnerschap tussen school en ouders (Smit e.a., 2006).

2. Versterken van de relatie tussen het leren op school en daarbuiten: drie strategieën

Leraren kunnen de rol van 'tussenpersoon' tussen het leren op school (formeel) daarbuiten (informeel/non-formeel) op verschillende manieren vervullen. Op basis van een overzicht van 186 internationale studies komen Bronkhorst en Akkerman (2016) tot een driedeling. Bij de eerste manier wordt het informele leren de school ingehaald, de andere twee zijn voorbeelden van het stimuleren van non-formeel leren.

a) Het buitenschoolse leren de school in halen

Een manier om een brug te slaan tussen verschillende vormen van leren is op school meer aan te sluiten bij wat leerlingen zelf graag leren, in het kader van hun hobby's en interesses. Bijvoorbeeld door bij muziek iets te doen met de laatste hits op de radio en bij wereldoriëntatie met sociale media (Hung, Lee & Lim, 2012). Het achterliggende doel hiervan is het vergroten van de motivatie van de leerlingen. Dat geldt zowel voor het leren buiten school als op school. Van beide geven we een voorbeeld.

Veel leraren helpen kinderen bij het zoeken naar boeken en artikelen over hun hobby's. Op die manier stimuleren zij het informele leren *buiten* school (Takeuchi e.a., 2019). Leraren kunnen de motivatie voor het leren *op school* vergroten, door dit zoveel te laten aansluiten bij de interesses van de kinderen zelf. Dit wordt geconcludeerd in een internationale review van empirisch onderzoek (Rajala, Kumpulainen, Hilppö, Paananen, Lipponen, 2016). In de beleving van de leerlingen ligt het accent dan minder op wat kinderen *moeten* leren en meer op wat ze *willen* leren.

Een kanttekening die Bronkhorst en Akkerman plaatsen bij deze strategie is dat het niet moet leiden tot het 'opleuken' van het onderwijs, op een oppervlakkige manier. Dat geldt vooral als leraren iets willen integreren in hun onderwijs waar ze zelf niet veel verstand hebben (Xiao & Carroll, 2007). In die gevallen is het verstandiger om anderen, met meer expertise, een rol te geven bij het maken van de verbinding.

b) Aansluiten bij buitenschoolse activiteiten

Een andere manier om een brug te slaan naar buitenschools leren is om aan te sluiten bij educatieve activiteiten die buitenschools worden georganiseerd. De leraren werken dus samen met de instellingen die deze activiteiten organiseren, zoals sportverenigingen of culturele instellingen. Binnen de Nederlandse context kan hierbij gedacht worden aan verlengde-schooldag- of brede-schoolactiviteiten.

In hoeverre deze activiteiten effectief zijn om het leren buiten school te stimuleren is niet zo duidelijk. In Nederland zijn brede scholen er in wisselende mate in geslaagd om leerlingen te stimuleren tot leren buiten schooltijd. Uit de landelijke effectmeting 2009-2013 (Kruiter e.a., 2013) werd duidelijk dat er tussen brede scholen grote verschillen zijn in de deelname aan buitenschoolse educatieve activiteiten. Op sommige scholen doen vrijwel alle kinderen mee, op andere minder dan een kwart. Ook de frequentie van deelname loopt sterk uiteen, van enkele keren jaar tot enkele keren week. Verplichting helpt om de deelname te stimuleren, maar dit doet afbreuk aan het non-formele karakter van de activiteiten. De stimulerende werking van brede-schoolactiviteiten blijft dus onduidelijk. De belangrijkste reden voor veel leerlingen om deel te nemen is dat ze dit type activiteiten al deden in hun vrije tijd.

c) Educatieve activiteiten in een buitenschoolse context

De school kan ook vanuit een educatief doel activiteiten organiseren in een buitenschoolse context. Dit leren kan wel doelgericht zijn (formeel), maar vindt buiten school plaats. Daardoor houdt het in de praktijk vaak het midden tussen formeel en non-formeel leren. Excursies zijn hiervoor een manier. Leerlingen brengen een bezoek aan bijvoorbeeld een dierentuin of een bedrijf, met een educatief doel. Ook kan de leraar de kinderen opdrachten geven die ze buiten school uitvoeren, bijvoorbeeld het afnemen van interviews over een onderwerp dat op school wordt behandeld (Lindenman & Woudenberg, 2011).

In een Zweedse studie onder 350 basisschoolleerlingen is nagegaan wat dit soort activiteiten aantrekkelijk en motiverend maakt voor leerlingen. Het blijkt vooral motiverend als het leren buiten school verschilt van het leren op school en wanneer er andere vaardigheden worden geleerd. Dit komt overeen met de eerdergenoemde conclusies van Rogoff en collega's (2016). Zo moet een leerling bijvoorbeeld voor een interview buiten school goede vragen bedenken, passend bij het onderwerp (Walan & Gericke, 2019). Verder wordt de persoonlijke ontwikkeling van de kinderen bij

buitenschools leren gestimuleerd, doordat hun kennis meer wordt geïntegreerd en toegepast in verschillende – buitenschoolse – situaties (Lindeman & Woudenberg, 2011).

Bij dergelijke opdrachten is het wel wenselijk dat opdrachten buiten school hun eigen, minder formele, karakter behouden. Als ze alleen maar een voortzetting buiten schooltijd is van het schoolse onderwijs, ontstaat het risico dat het buitenschoolse leren wordt 'verschoolst' (Bronkhorst en Akkerman noemen dit 'educationalizing').

De boodschap is dus: streef naar een verbinding waar het kan, maar behoud de sterke kanten van zowel het schoolse als het buitenschoolse leren.

Geraadpleegde bronnen

Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M. & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen.* Nijmegen: Radboud Universiteit.

Bronkhorst, L. H., & Akkerman, S. F. (2016). At the boundary of school: Continuity and discontinuity in learning across contexts. *Educational Research Review*, *19*, 18-35. doi:10.1016/j.edurev.2016.04.001

Colardyn, D., & Bjornavold, J. (2004). Validation of formal, non-formal and informal learning: Policy and practices in EU member states. *European Journal of Education*, *39*(1), 69-89.

Eshach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: Formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, *16*(2), 171-190.

Hung, D., Lee, S. S., & Lim, K. Y. (2012). Authenticity in learning for the twenty-first century: Bridging the formal and the informal. *Educational Technology Research and Development*, *60*(6), 1071-1091.

Kennisrotonde (2019). *Welke interventies en condities dragen bij aan nonformeel en informeel leren van docenten in het mbo en hoe kunnen opbrengsten daarvan zichtbaar gemaakt worden?* (KR.533). Den Haag: Kennisrotonde.

Kennisrotonde (2020a). *Welke interventies van docenten NT2 kunnen anderstaligen stimuleren en motiveren om buiten de les en buiten de school aan hun taalontwikkeling te werken?* (KR.774). Den Haag: Kennisrotonde.

Kennisrotonde (2020b). *Hoe kan het leren na de initiële schoolloopbaan gestimuleerd worden?* (KR.825). Den Haag: Kennisrotonde.

Kliman, M. (2006). Math out of school: families' math game playing at home. *School Community Journal, 16*(2), 69-90.

Kruiter, J., Fettelaar, D., Beehoven, S. (2013). *De brede school in een veranderend tijdsgewricht.* Utrecht: Oberon.

Lindeman, H., & van Woudenberg, H. (2011). *Verbinden van buitenschools leren met binnenschools leren*. Meppel: Drukkerij Ten Brink

Norqvist, L., & Leffler, E. (2017). Learning in non-formal education: Is it "youthful" for youth in action?. *International Review of Education*, *63*, 235-256. doi:10.1007/s11159-017-9631-8

Rajala, A., Kumpulainen, K., Hilppö, J., Paananen, M., & Lipponen, L. (2016). *Connecting learning across school and out-of-school contexts: A review of pedagogical approaches* (pp. 15-35). In O. Erstad, K. Kumpulainen, Å. Mäkitalo, K., P. Pruulmann-Vengerfeldt & T. Jóhannsdóttir (Eds.), Learning across contexts in the knowledge society. Sense publishers: Rotterdam.

Rogoff, B., Callanan, M., Gutierrez, K. D., & Erickson, F. (2016). The organization of informal learning. *Review of Research in Education*, *40*, 356-401. doi:10.3102/0091732X16680994

Takeuchi, L., Vaala, S., & Ahn, J. (2019). *Learning across Boundaries: How Parents and Teachers Are Bridging Children's Interests.* New York: Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.

Tudor, S. L. (2013). Formal–non-formal–informal in education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *76*, 821-826. doi:10.1016/j.sbspro.2013.04.213

Walan, S., & Gericke, N. (2019). Factors from informal learning contributing to the children's interest in STEM–experiences from the out-of-school activity called Children's University. *Research in Science & Technological Education*, 1-21. doi:10.1080/02635143.2019.1667321

Xiao, L., & Carroll, J. M. (2007). Fostering an informal learning community of computer technologies at school. *Behaviour & Information Technology, 26,*

Onderwijssector
Primair onderwijs

Trefwoorden
Formeel leren, non-formeel leren, buitenschools leren

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL